

Petar Šegedin – neustrašivi branitelj hrvatskoga jezika¹

Akademik Petar Šegedin hrvatski je književnik, javni i kulturni djelatnik. Rođen je u Žrnovu na otoku Korčuli 8. srpnja 1909. godine. Nakon završetka studija radio je kao učitelj u Kuli Norinskoj, Račišću i Korčuli. Godine 1936. dolazi u Zagreb i ulazi u krug Krležinih „pečatovaca”, tj. suradnika u časopisu *Pečat*, kojemu je Miroslav Krleža bio glavni urednik. Iako je Petar Šegedin ponajprije znan kao književnik (npr. romani *Djeca božja*, *Osamljenici*, *Vjetar*, *Crni smiješak*; zbirke pripovjedaka i novela *Mrtvo more*, *Sveti vrag*, *Licem u lice*), obnašao je mnoge javne i kulturne dužnosti. Bio je tajnik Matice hrvatske (1945. – 1947.) te njezin predsjednik (1990.), predsjednik Društva hrvatskih književnika (1953.; 1968. – 1970.), savjetnik za kulturu u veleposlanstvu SFRJ-a u Parizu (1956. – 1960.), redoviti član HAZU-a (1963. – 1998.). Umro je u Zagrebu 1. rujna 1998. godine.

Ovom prigodom čitateljima *Hrvatskoga jezika* predstaviti ćemo Šegedinove misli i njegovu borbu za hrvatski jezik na temelju eseja objavljenih u knjizi *Svi smo odgovorni?* (1971., ²1995.). Ta je knjiga važan dokument vremena u kojemu je nastala i svojevrsna moralna kritika zbivanja, prilika i odnosa koje opisuje. Sam autor u *Uvodnoj riječi* kaže da knjiga „dokumentira *više i neposrednije* život u kojemu je nastala”. Prvo je njezino izdanje objelodanjeno 1971. godine, dakle prije gotovo pola stoljeća u burnim vremenima bremenitim događajima koji će bitno utjecati na budućnost ljudi i njihova jezika te pokazati put kojim je nužno krenuti. Čitateljima je ponudila tabuizirane teme. Prvi objavljeni tekst nastao je 1961., a posljednji 1970. godine. Drugo je izdanje (1995.) dopunjeno tekstovima koji su nastali nakon 1971. godine, a koji svojim sadržajem pripadaju koncepciji knjige. Riječ je o *Pismu Šuvaru* iz 1987. i *Francuskoj slici o Hrvatima* iz 1993. godine, a izdanju je, uz predgovor, dodan i svojevrsan pogovor *Riječ na kraju* te tekst akademika Dubravka Jelčića *O piscu ove knjige*.

Tekstovi pokazuju da Šegedin nije bio puki promatrač zbivanja, nego je aktivno sudjelovao u stvaranju novoga, pravednijega društva utemeljenoga na pravu hrvatskoga naroda na samosvojnost, očuvanje baštine i izgradnju identiteta u koji su utkana iskustva stečena višestoljetnom tradicijom, propitujući pritom ulogu i pojedinaca i kolektiva, odnosno onih struktura koje su po vokaciji mogle utjecati na čuvanje dostojanstva Hrvata u Jugoslaviji. Stoga je djelatnost akademika Petra Šegedina obilježena i stalnom borbom za hrvatski jezik. Branio je pravo hrvatskoga naroda na vlastiti jezik i pravo toga jezika na ravnopravan društveni položaj, ulazeći pritom u sukobe s političkim

¹ Članak se temelji na referatu izloženomu na *Međunarodnome znanstvenom skupu VI. dani Petra Šegedina*, Korčula, 11. – 13. rujna 2015. godine.

neistomišljenicima, što je u onim teškim i nesigurnim vremenima, uz epitet srčanosti i hrabrosti, moglo nositi i epitet ludosti.

O hrvatskome se jeziku u knjizi ponajprije raspravlja u esejima *Pitanja hrvatskoga književnog jezika* (Predavanje održano u Hrvatskome filološkom društvu travnja mjeseca 1969.; *Enciclopaedia moderna*, br. 5, 1970.), *Jezik i naša zbilja* (*Telegram*, 14. ožujka 1969.) i *Pismo Šuvaru* (25. travnja 1987.).

U uvodnome dijelu svojega teksta *Pitanja hrvatskoga književnog jezika* Šegedin iznosi osnovnu misao, tj. kako sam kaže „sudbonosno pitanje” koje određuje kao „odnos lingvistike i književnog izraza u Hrvatskoj”. Međutim, šegedinovski skromno govori o sebi kao o nestručnjaku za to područje jer nije jezikoslovac, nego je „samo” književnik, ali kao takav misli, s punim pravom, da ipak smije iznijeti svoje mišljenje o tome pitanju. Da bi o tome mogao govoriti, najboljim je smatrao pozvati se na povijesni kontekst i na činjenicu da su Hrvati iz 18. u 19. stoljeće ušli pišući na trima stilizacijama književnoga jezika: čakavskoj, kajkavskoj i štokavskoj te da su od početka 17. stoljeća „ljudi koji su teoretski mislili o nesređenosti i nejedinstvu našeg književnog izraza” naglašavali potrebu stvaranja „jedinstvenog književnog jezika”, a izbor je gotovo uvijek padao „na štokavštinu – bilo ikavsku, bilo ijekavsku – i to uvijek, ili gotovo uvijek, jer su je smatrali najboljim, ili najpraktičnijim jezičnim medijem.” Međutim, jezičnu situaciju i položaj hrvatskoga jezika Šegedin pokušava smjestiti u jedan širi kulturno-povijesni i politički kontekst dovodeći u pitanje i osobne stavove, a time potvrđuje svoju svestranost, (samo) kritičnost i erudiciju. Neka su bitna pitanja koja bi u tome smislu prema njegovu mišljenju svakako trebalo proučiti ova:

1. Što je Hrvatska u prvoj polovici 19. stoljeća te kolika je njezina ekonomska i politička težina u okviru stare Monarhije?
2. Kakva je uloga politike Bachova apsolutizma u odnosu na Bečki dogovor?
3. Kakav je odnos austrijske politike prema Južnim Slavenima i Karadžićev utjecaj?
4. Zašto je smrt zagrebačke filološke škole i pobjeda Karadžićevih shvaćanja u Hrvatskoj nastala u razdoblju Khuenove vlasti, tko je zapravo Khuen te kako manipulira i Hrvatima i Srbima?
5. Kakva se jasna nit nazire u svim tim zbivanjima od početka hrvatskoga narodnog preporoda do danas, u čiju se korist kreće taj razvoj i zbog čega je, tko je i zašto cijelo to vrijeme u Hrvatskoj na vlasti?

Uzimajući Šegedinova retorička pitanja u obzir, može se reći da bi iscrpan odgovor na svako od njih mogao biti temom zasebnoga rada.

U članku *Jezik i naša zbilja* Šegedin razmišlja o sudbini hrvatskoga književnog jezika i o tome kaže: „uvijek osjećam kako diram materiju koja nije oblikovana onako kako je trebala biti”. I to je svojevrsan lajtmotiv njegovih tekstova o hrvatskome jeziku, a to se posebice vidi i u već analiziranome članku *Pitanja hrvatskoga književnog jezika*.

Naime, „nije li čudno, na primjer, da toliko književnika, pišući, odbacuju, ili mimoilaze kodificirani, lingvistički službeni književni jezik?” pita se Šegedin. Naša je dijalektna poezija, ali i proza, tako velika i tako dobra „da se može uspoređivati s onom koja je pisana u službenom književnom jeziku”, a sustavno je zanemarivana. Za takav stav Šegedin ključnim smatra razdoblje hrvatskoga narodnog preporoda ili, njegovim riječima, „epohe oko ‘Danice’”. U nastavku Šegedin napominje da je za razvoj hrvatskoga književnog jezika veoma važan Mažuranićev ep *Smrt Smail-age Čengića* jer je pisan jezikom utemeljenim na hrvatskoj pisanoj baštini, a ne na pučkome štokavskom govoru, idiomu koji je zastupao Vuk Stefanović Karadžić, a koji nije bio usmjeren (niti je to mogao biti) na polifunkcionalnost, odnosno, Šegedinovim riječima, na sve one „ostale vidove jezika: onaj novinarski, liturgijski, naučni, pa i vojnički”¹ :

Da jedna isključiva lingvistika Vuka i vukovaca nije pobijedila, već da se proces književni odvijao smjerom ukazanim tim umjetničkim djelom i tim lingvističkim nastojanjima, mislim da naš službeni književni jezik ne bi bio to što on jest: neka vrst čardaka ni na nebu ni na zemlji.

Treći je članak o kojemu je ovdje riječ nastao 1987. i uvršten je u drugo izdanje knjige iz 1995.

Pročitavši, dakle, u *Vjesniku* od 2. travnja 1987. godine govor Stipe Šuvara pred političkim aktivom Vukovara, Petar Šegedin uputio mu je 25. travnja otvoreno pismo. Šegedin se posebno osvrnuo na Šuvarovo isticanje da je potrebno boriti se „protiv nastojanja hrvatskih nacionalista da se stvori poseban hrvatski nacionalni jezik”. Štetnost Šuvarove izjave ilustrativno obrazlaže osvrćući se na spomen-ploču Vuku Stefanoviću Karadžiću podignutu u Vukovaru 1964. godine te na spomen-ploču Miroslavu Krleži. Ističe da su to „pravi, živi primjeri onoga kuda, kamo i kako teče ‘naša stvarnost’”. Naime, prvom se pločom veliča Karadžić „koji se nikada nije odrekao maksime ‘Srbi svi i svuda’” i „koji je po Hrvatskoj zapisivao narodne pjesme i predavao ih Evropi kao ‘srpske narodne pjesme’”, a druga je primjer kako „zagrebačka općina Centar (upravo Centar) Ilica 25, briše atribut ‘hrvatski’ i ‘književnik’ Miroslavu Krleži” iz teksta koji je napisao Dragutin Tadijanović prigodom podizanja ploče na Krležinoj rodnoj kući.

Otvoreno pismo Stipi Šuvaru pokazuje kontinuiranu Šegedinovu ustrajnost u borbi za obranu hrvatskoga jezika i identiteta. Istodobno otkriva njegov strah zbog onoga što bi se moglo dogoditi ako hrvatski političari, itekako odgovorni za budućnost Hrvatske, ne

¹ *Pitanja hrvatskoga književnog jezika*, str. 186.

počnu razmišljati o hrvatskim interesima. Također, pokazuje da su osobe poput Šegedina, tako potrebne u onim prijelomnim trenucima, predstavljale strah vladajućima. Šegedin vrlo smjelo i izravno upozorava Šuvara:

... Vi ste gore, visoko, u oblacima ideologije i vlasti, odatle mogu samo pucati gromovi na „neprijatelje” što ste ih izabrali po kriterijima jedva dokučivim običnom čovjeku. Da, običan čovjek to je strah i oprez! Jučer su to bili šovinisti, danas su već nacionalisti, a sutra?! Jučer su to bili oni nesretnici, koji su se usuđivali glasno reći što misle, danas su već opasni neprijatelji i šutljivci! Ali nikako, na primjer, da se sjetite kako bi Vaši govori i Vaše držanje mogli biti neprijateljski i opasniji ovoj namučenoj zemlji.

Kritički ga podsjeća na činjenice:

Da, Vi pišete: „U namjerama da stvore svoj (nacionalni) jezik...” morali biste ipak znati da je taj jezik davno stvoren i kršten, davno mu je Marko Marulić dao ime, davno on već ima svoje rječnike, svoje gramatike, svoj pravni, filozofski, religijski i znanstveni rječnik.

Ističe u nastavku da se danas ne nastoji stvoriti književni jezik, nego da ga se nastoji obraniti od imperijalnih ideologija i osoba Šuvarova mišljenja.

Za svoju knjigu u *Uvodnoj riječi*, tekstu nastalomu 1970. godine, sam Šegedin kaže da je ona „dokument, svjedočanstvo čovjeka o njemu samome i o njegovu vremenu. Zato i nosi naslov kakav nosi.” I zbog toga joj, iako mu je tu misao iznio akademik Dubravko Jelčić, a o njoj je i sam razmišljao, iz naslova u drugome izdanju (1995.) nije izbrisao upitnik. Tako bi, napominje, izbrisao i svoju misao onoga vremena:

... fatalnost sudbine svih vrijednosti jednog društva očituje se u tome što one ne mogu dugo odolijevati vremenu i društvu koje ih ne gaji, već opovrgava, ili još gore, sistematski demantira, pa one, ili poprimaju karikaturne oblike u rukama nosilaca društva, ili se pretvaraju u snagu protiv takvog društva. Strah od takve naše sudbine napajao je shvaćanja iznesena u ovim tekstovima.

Šegedinovu knjigu *Svi smo odgovorni?* možemo okarakterizirati kao esejistiku koja sadržava svojevrzne elemente i kronike i memoaristike jer onodobnu sadašnjost raščlanjuje s osvrtom na prošlost i s pogledom u (svjetliju) budućnost.